

Literaturanmeldelser.

Danske Søkort af Jens Sørensen 1646—1723.

Med dansk og engelsk Tekst paa Carlsbergfondets Bekostning udgivne af Johannes Knudsen. København (F. Hendriksens Reproduktions-Atelier) 1916.

En dygtig eller snarere genial, men tillige en sær og umedgørlig Mand var Jens Sørensen, der begyndte i Sølvitsborg i Blekinge som Købmand og Skipper, og endte som den danske Konges »Land- og Søkortsdirektør«, en Stilling, der dog ikke hindrede ham i under »den store nordiske Krig« paa sine gamle Dage at komme i Nød og Gæld.

1689 fik Jens Sørensen, der efter den skaanske Krig havde bosat sig i Køge, af Kongen det Hverv at gøre ny Søkort, og fra Regeringens Side blev der bragt betydelige Ofre for at fremme hans Virksomhed. I flere Aar stilledes et Skib til hans Raadighed, foruden at han foretog Rejser langs Kysterne, under hvilke Rejser de lokale Myndigheder havde Ordre til paa enhver Maade at støtte hans Arbejde. Paa den Maade lykkedes det ham virkelig i Løbet af sin Levetid at skabe ikke blot et nyt og overraskende rigtigt Billede af hele Landets Kystomrids, men ogsaa et nyt og fortrinligt Søkort over alle vore udviklede Farvande.

Før den Tid var man endnu for de dansk-norske Farvandes Vedkommende henvist til fremmede Søkort, især hollandske. Disse var dog yderst mangelfulde, ikke alene hvad Farvandstegningen men ogsaa hvad Kystomridsene angaar. Nøjagtige Landkort eksisterede imidlertid endnu ikke over Danmark, selv om Lavremberg's og Johannes Mejers's kartografiske Arbejde havde betegnet noget Fremskridt paa dette Omraade. Derfor maatte Jens Sørensen begynde med at konstruere et forbedret Billede af hele Landets Kystomrids.

De Resultater, han naaede, er saa meget mere beundringsværdige, som han i Virkeligheden kun havde en saare ringe videnskabelig Ballast og dernæst var nødsaget til at arbejde hastigt og med Anvendelse af meget simple Metoder og Redskaber. Sine Søkort tegnede han som Platkort, og Grundlaget for deres Konstruktion er udelukkende Kompaspejlinger og Maaling eller Gisning af Distancer. Med sin praktiske Sans, store Energi og ejendommelige personlige Anlæg for Opgaven naaede han imidlertid ud over sin Samtid, og et levende Indtryk heraf faar man ved at studere de 20 Tavler

med ialt 26 Kort, der udgør den foreliggende Publikation. Disse Søkort overgaar — trods Manglerne med Hensyn til Projektion og Gradering — langt Datidens andre Søkort over vore Farvande og er meget bedre end de Kort, som Søfarten endnu længe maatte nøjes med.

Desværre blev Jens Sørensens Søkort nemlig aldrig udgivne. Selv androg han flere Gange Regeringen om Tilladelse til en Udgivelse; men Hensynet til Statens Sikkerhed, idet man ved en Offentliggørelse frygtede at forraade Hemmeligheder, der kunde blive af Vigtighed for Rigets Forsvar, blev det herskende. Derfor blev hans Søkort bevaret i Admiralitetets Gemmer til Brug for Orlogsflaaden, medens de slet ikke kom de danske og norske Koffardskibe til Nytte.

Det er da første Gang, at disse 200 Aar gamle Kort lægges frem for Offentligheden som et literært Minde over den ellers forglemte Jens Sørensen. Æren for denne Udgivelse tilkommer Magister Johannes Knudsen, der allerede har gjort sig fortjent gennem en hel Række Kartografi-historiske Arbejder angaaende Danmark og de omgivende Farvande. En Redegørelse for Jens Sørensens kartografiske Virksomhed er forfattet af Udgiveren, medens den indledende Biografi skyldes I. Estrup. Den smukke og veludstyrede Publikation, der fremtræder i et meget stort Format, er kun trykt i 65 nummererede Eksemplarer. Eet savner man imidlertid: et Portræt af Jens Sørensen; men maaske eksisterer der ikke noget saadant.

H. P. Steensby.

Forskninger och Äventyr i Sydamerika av Erland Nordenskiöld. Med 271 Illustrationer. Stockholm, Albert Bonniers Forlag, 1915. 8°, 597 S.

Dette Værk, der giver Hovedresultaterne af Forfatterens og hans Hustrus Rejser og Forskninger i Bolivia i 1913—14, er af meget betydelig Interesse for Studiet af Indianerstammerne i Sydamerika og danner et snuukt Supplement til de mange af E. N. tidligere publicerede Arbejder. E. N. har som bekendt udført adskillige Rejser imellem Sydamerikas Indianerstammer, og de er alle gaaet ud paa at skaffe etnografiske, arkæologiske og etnologiske Detailoplysninger. Han har arbejdet med stor Energi og er gaaet systematisk frem i sine Undersøgelser, hvoraf Resultatet da

ogsaa er blevet en Sum af Observationer, der vil sikre E. N. et smukt Navn blandt de Forskere, der har valgt Studiet af Indianerlivet til Speciale. Bag i Bogen findes et udmærket Oversigtskort over Forf.s og hans Hustrus Rejser i de usunde og oftest vanskelige fremkommelige Egne paa Andesbjergenes østlige Skraaninger i Bolivia og Brasilien. Rejseruten gaar dels i Bjærgene dels langs ad eller i Kano paa Floderne fra Sted til Sted, hvor Forf. har kunnet vente at støde paa Indianere eller paa arkæologiske Efterladenskaber fra dem. Blot det at udføre selve Rejsen, sikre sig Proviant og Transportmidler i disse Egne er en betydelig Opgave, hvilket man nøksom faar Indtrykket af ved Læsningen af Værket, der samtidig er en Rejsebeskrivelse og en videnskabelig Beretning. At disse to Ting er blandet sammen vanskeliggør ingenlunde Benyttelsen af Værket til videnskabeligt Brug, da hvert Afsnit som Regel er sondret i to vel adskilte Dele. Den læge Læser kan gaa ret flydende igennem Rejsebeskrivelsen, og for dem, der ønsker mere af positive Oplysninger, er der rigelig Stof til Benyttelse. Blot ved at gennemgaa det store Antal fortræffelige Tegninger og Fotografier af Husbygninger, Lerkar, Grave, Helleristninger, flettede Sager, Træsager, Buer, Pile, Køller, Tøjer, Kanoer, Fælder, Fiskeredskaber o. s. v. faar man et klart Indblik i Indianernes Liv, ligesom Billederne af de forskellige Typer fra Barnet til Oldingen er fortræffelige. Bogen indeholder et Væld af folkløst Material: Sagn, Legender og Overtro, ogsaa Musikken er medtaget.

Ved ikke alene at udstrække Undersøgelsen til de Stammer, der endnu staar paa den saakaldte Kulturs laveste Trin, men tillige indgaaende at behandle de af romansk Kultur, Skikke og Religion paavirkede og som Regel ikke, menneskelig set, forbedrede Indianergrupper, faar man et godt Begreb om, hvorledes enten Amalgameringen af den evropæiske og indianske Race foregaar, eller hvorledes den første bevidst eller ubevidst udrydder og ødelægger den sidste. Her som andre Steder, hvor den kristne Evropæer støder sammen med den primitivere Indfødte, har den første desværre ikke meget at rose sig af. Denne Kendsgerning er gentaget til Trivialitet, og da Forholdene i en overskuelig Fremtid i den Henseende vel ikke skulde synes at bedre sig, vil man af E. N.s Beretninger hurtigt kunne udregne, hvorledes det vil gaa Indianerne. Landskaber og Kortmateriale kunde man nok have ønsket noget af, men efter den rige Høst,

der er gjort af andre for Geografien vigtige Undersøgelser, vilde det næsten være Umuligheder at forlange af en enkelt Mands Kræfter. Med Forfatteren fulgte som et Slags Faktotum en svensk Korporal, der desværre maatte lade sit Liv for banditagtige Indfødte.

I Undersøgelsen af Incaernes Fortidsminder er Forf. fra tidligere Tid en erfaren Mand. Paa denne Rejse har det særlig drejet sig om den store Incafæstning, Incallacta, der ligger tæt ved den lille maleriske Bjærgby Totora. Af denne gives en indgaaende Beskrivelse med mange udmærkede Fotografier og Grundplaner.

Værket er forsynet med Literaturfortegnelse og et godt Register.

Ole Olufsen.

Norges Geografi af Hans Reusch. I. Naturen og Folket. Kristiania. I Kommission hos T. O. Brøgger, 1915.

Den bekendte Geograf, Dr. Hans Reusch, har udfoldet en betydelig geografisk Virksomhed særlig paa Lærebøgernes Omraade og specielt da om sit Hjemland. Ovennævnte Værk, hvoraf den første Del er udkommet, og næste ventes om et Aars Tid, er dog ikke just beregnet paa at være en Lærebog, men en Haandbog for Folk i alle Stillinger, som mulig har Interesse af at faa et Indblik i et eller andet Forhold vedrørende Norges Geografi. Nærværende første Bind lover godt. Det er særdeles meget, man faar Besked om i disse 195 Oktavsider. Da mange Forhold har maattet indesluttet indenfor denne Ramme, kan det selvfølgelig ikke undgaaes, at de forskellige Afsnit er bleven affattet noget kort; men de er paa den anden Side skrevet i en let læselig og flydende Form, saa man ikke generes af det skematiske. Bindet begynder med en historisk Indledning, hvori vises de gamle Clavus og Olaus Magnus Kort over Norge, og herefter følger Afsnit om fysiske, geografiske, klimatiske Forhold, om Vækst og Dyreliv. Under Befolkningen gives Oplysning om Antropologien, Dødelighed, Drukkenskab, Raceforskelle, Psykologi, Bondekultur, Befolkningens Fordeling, Næringslivets Afhængighed af de geografiske Forhold, Agerbrug og Kvægavl, Skovbrug, Fiskeri, Bjærgværksdrift, Husflid etc., Handel og Skibsfart, Samfærdselsmidler, Aandsliv og Militærgeografi, saa det vil ses, at Bindet spænder over meget. Bogen tager stærk Sigte paa det økonomiske og indeholder efter sit Anlæg tilstrækkelig statistisk Materiale. Til de enkelte Afsnit er der vedføjet en særlig Literatur-